

Łukasz Zimończyk*

PROGRAM KOMPUTEROWY W ORZECZNICTWIE ORGANÓW OCHRONY PRAWNEJ

Streszczenie

Gwałtowny rozwój komputeryzacji przypada na drugą połowę XX w. Również w ostatnich dziesięcioleciach ubiegłego wieku pojawiły się w ustawodawstwach wielu państw szczegółowe przepisy dotyczące programów komputerowych. Tendencja ta wymusza również coraz częstsze interwencje judykatury w zakresie interpretacji regulacji programów komputerowych. Także w Polsce orzeczenia dotyczące tej materii zaczęły się pojawiać od lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. W prezentowanym artykule autor dokonuje krótkiej analizy rozstrzygnięć dotyczących programów komputerowych, zwłaszcza w zakresie ich charakteru i elementów składowych.

Słowa kluczowe: komputer, program komputerowy, wyrok, prawo autorskie, twórczość, kreatywność

Wprowadzenie

Obserwowany w ostatnich pięćdziesięciu latach gwałtowny rozwój branży informatycznej wyznaczył początki ery społeczeństwa informacyjnego. Rozwój komputeryzacji i informatyzacji wpłynął nie tylko na stosunki handlowe jednostek,

* mgr Łukasz Zimończyk, Uniwersytet Śląski w Katowicach

przedsiębiorstw i instytucji publicznych, ale również na stosunki społeczne, wyznaczając nowe sposoby komunikacji czy gromadzenia danych. W istocie rozwój komputerów umożliwił obliczenia, zbieranie i przechowywanie danych, a także ich przesyłanie na niespotykaną dotąd skalę. Komputerem w najprostszym ujęciu jest maszyna licząca. Mimo że już w starożytności tworzono zaawansowane liczydła, takie jak abakus, to jednak pierwszą maszynę do dodawania i odejmowania stworzył w 1642 r. B. Pascal. Arytmometr B. Pascala udoskonalił G.W. Leibniz, tak że można było na nim już wykonywać cztery działania podstawowe¹. Nie były to wszakże komputery. Za pierwowzór komputera uważa się maszynę analityczną Ch. Babbage'a z połowy XIX w. Miał to już być *de facto* komputer, tyle że mechaniczny i podobnie jak współczesne maszyny zasilany przez wprowadzony z zewnątrz program autorstwa matematyczki A. Lovlace. Inspiracji do takiego rozwiązania dostarczyła konstrukcja maszyny żakardowej J.M. Jacquarda². Pierwszym komputerem na świecie był powstały w latach 1937–1942 Atanasoff-Berry Computer, skonstruowany przez J.V. Atanasoffa i C. Berry'ego. Początkowo jednak laur pierwszeństwa przypadł ENIAC-owi, zbudowanemu przez J.P. Eckerta. Po serii procesów sądowych ostatecznie ustalono, że wynalazcą pierwszego komputera był J.V. Atanasoff.

Uznaje się jednakże, że to ENIAC w większym stopniu przyczynił się do zapoczątkowania rozwoju techniki obliczeniowej³. Od lat siedemdziesiątych zaczęły się upowszechniać pierwsze komputery osobiste, jak Apple I i Apple II, skonstruowane przez S. Wozniaka i S. Jobsa⁴. Współcześnie zaś nastąpiło masowe upowszechnienie komputerów stanowiących podstawowe narzędzie pracy w wielu dziedzinach, a także wzrost ich mocy obliczeniowej oraz miniaturyzacja (obecnie komputery przyjmują postać laptopów, palmtopów, telefonów komórkowych, a nawet zegarków na rękę). Jak wynika z tego wstępu, z pojęciem komputerów nierozzerwalnie łączy się informatyka, z jej najistotniejszą częścią, czyli programowaniem komputerów.

Program komputerowy stanowi zestaw instrukcji przeznaczonych do wykonywania i uzyskania wyników (obliczeń) na komputerze. Z rosnącą ilością i zapotrzebowaniem na programy komputerowe pojawiła się potrzeba uregulowania

¹ Tak P. Frejowski, *Historia komputerów*, www.ujk.edu.pl/strony/Pawel.Frejowski/lab/ (dostęp 3.11.2016).

² Tak E. Bendyk, *Ada pierwsza programistka*, „Polityka” 2015, nr 51/52 (3040), s. 106–108.

³ Tak M. Maludziński, *W dobre komputerów – krótka historia PC*, www.pcworld.pl/news/388176/W.dobie.komputerow.krotka.historia.PC/ (dostęp 3.11.2016).

⁴ Tak P. Frejowski, *Historia komputerów*, www.ujk.edu.pl/strony/Pawel.Frejowski/lab/ (dostęp 3.11.2016); M. Sikorski, *Historia komputerów osobistych*, Czip.pl www.technowinki.onet.pl/artykuly/historia-komputerow-osobistych/yrerw (dostęp 3.11.2016).

prawnego tej specyficznej kategorii dóbr niematerialnych⁵. Programy komputerowe zostały włączone do międzynarodowego systemu ochrony wyznaczonego przez konwencję berneńską⁶. Duże znaczenie międzynarodowe ma również porozumienie TRIPS⁷. Przepisy regulujące programy komputerowe w polskim prawie autorskim⁸ stanowią w istocie powtórzenie zapisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2009/24/WE⁹. Na gruncie europejskiego prawa patentowego podstawą przyznanej *de facto* programom komputerowym pośredniej ochrony patentowej¹⁰ są postanowienia konwencji o udzielaniu patentów europejskich¹¹, a w Polsce ustawa Prawo własności przemysłowej¹².

Charakter i pojęcie programu komputerowego

Nie dziwi fakt, że w związku z wprowadzeniem programów komputerowych do obiegu prawnego zaczęły pojawiać się problemy w orzecznictwie sądów

⁵ Istota dóbr niematerialnych przejawia się w ich funkcji, a także braku fizycznego, materialnego substratu dobra. Programy komputerowe stanowią tzw. koncepcyjne dobra niematerialne, tj. efekty koncepcyjnej działalności człowieka, o wyodrębnionym charakterze, dające się wykorzystać w związku z ich przedmiotowym wyodrębnieniem w odpowiednim do ich charakteru zakresie. Zob. K. Golań, R. Golań, *Prawo komputerowe (zagadnienia podstawowe)*, Warszawa 1998, s. 10; R. Golań, *Dobra niematerialne*, Bydgoszcz–Warszawa 2005, s. 19.

⁶ Konwencja z dnia 9 września 1886 r. o ochronie dzieł literackich i artystycznych była wielokrotnie rewidowana i uzupełniana. Ostatni tekst konwencji (akt paryski) sporządzony został dnia 24 lipca 1971 r. i poprawiony dnia 2 października 1979 r. (Dz. U. z 1990 r., nr 82, poz. 474).

⁷ Porozumienie z dnia 15 kwietnia 1994 r. w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej, Dz. U. 1996 r., nr 32, poz. 143, załącznik nr 1.

⁸ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tekst jedn. Dz. U. z 2006 r., nr 90, poz. 631.

⁹ Dyrektywa nr 2009/24/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych (Dz. U. UE L 111/16 z 5.05.2009) zastąpiła dyrektywę nr 91/250/EWG z dnia 14 maja 1991 r. w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych (Dz. Urz. WE L 122 z 17.05.1991).

¹⁰ Tak M. du Vall, *Prawo własności przemysłowej, wynalazki, wzory użytkowe, projekty racjonalizatorskie*, t. 1, Zakamycze 2005, s. 27; J. Ozegalska-Trybalska, *Własność przemysłowa*, w: *Handel elektroniczny, prawne problemy*, red. J. Barta, R. Markiewicz, Zakamycze 2005, s. 643; A. Malczewska, *Ochrona patentowa programów komputerowych na gruncie regulacji prawnych i dotychczasowej praktyki patentowej oraz w świetle wspólnotowej inicjatywy legislacyjnej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej. Problemy Prawa Własności Intelektualnej” red. J. Barta, Zakamycze 2003, s. 116 i n.

¹¹ Konwencja o udzielaniu patentów europejskich przyjęta w Monachium dnia 5 października 1973 r., Dz. U. z 2004 r., nr 79, poz. 737.

¹² Ustawa Prawo własności przemysłowej z dnia 30 czerwca 2000 r., Dz. U. z 2003 r., nr 119, poz. 1117.

i innych organów ochrony prawnej, np. urzędów patentowych, odnoszące się zarówno do samego charakteru tych dóbr, jak i praw z nimi związanych.

Charakter programów komputerowych nadal w wielu aspektach pozostaje niedookreślony. Zgodnie z art. 74 ust. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych są chronione jak utwory literackie, chyba że przepisy ustawy nie stanowią inaczej. Przesądza to o konieczności posiłkowego stosowania do tej kategorii dóbr niematerialnych przepisów dotyczących utworów literackich. Nie ulega jednakże wątpliwości, że charakter regulacji programów komputerowych i ich pozycja w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych przesądza o istnieniu szczególnego reżimu (*sui generis*) w odniesieniu do programów komputerowych¹³. Pogląd ten potwierdza także polska judykatura. Naczelny Sąd Administracyjny wskazał w uzasadnieniu wyroku z 20 września 2012 r.¹⁴, że „Programy komputerowe nie stanowią jednej z podkategorii utworów literackich, ale są one w stosunku do tych utworów dziełami rodzajowo odmiennymi”. Z kolei w wyroku z dnia 5 lipca 2001 r.¹⁵ Naczelny Sąd Administracyjny w Łodzi podał, że „Na gruncie obowiązującej od dnia 24 maja 1994 r. ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych program komputerowy nie może być utożsamiany z utworem literackim, utworem artystycznym, czy pracą naukową, gdyż przepisy tej ustawy uznają program komputerowy za odrębną kategorię utworów, będących przedmiotem prawa autorskiego”¹⁶.

Co istotne, w polskim i europejskim prawie autorskim oraz prawie patentowym brakuje definicji legalnej programu komputerowego. Judykatura nie stworzyła dotąd definicji programu komputerowego. Orzeczenia sądów skupiają się

¹³ Tak J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, Warszawa 2016, s. 295; A. Matlak, *Prawo autorskie w społeczeństwie informacyjnym*, Zakamycze 2004, s. 3; *Prawo autorskie i prawa pokrewne zarys wykładu*, red. M. Późniak-Niedzielska, Bydgoszcz–Warszawa–Lublin 2007, s. 148; *Ochrona własności intelektualnej, zarys wykładu*, red. P. Stec, Bydgoszcz–Opole–Gliwice 2011, s. 177; B. Kurzępa, E. Kurzępa, *Ochrona własności intelektualnej, zarys problematyki*, Toruń 2010, s. 80.

¹⁴ Sygn. II FSK 245/11, LEX nr 1225389.

¹⁵ Sygn. I SA/Łd 728/89, LEX nr 575168.

¹⁶ W tym duchu wypowiedział się w uzasadnieniu wyroku z 29 sierpnia 2006 r. (sygn. SA/Wa 1400/06, LEX nr 194268) Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie, stwierdzając, że „Skoro program komputerowy nie stanowi dzieła literackiego ani naukowego w rozumieniu polskiej regulacji w zakresie prawa autorskiego, to na podstawie art. 12 w zw. z art. 3 ust. 2 umowy z dnia 13 listopada 1995 r. między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Irlandii w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu (Dz. U. 1996 r., nr 29, poz. 129, ze zm.), nie może być zakwalifikowany do należności licencyjnych”. Podobnie wypowiedział się Naczelny Sąd Administracyjny w Warszawie w uzasadnieniu wyroku z 11 lutego 2014 r., sygn. akt II FSK 497/12, LEX nr 1450289.

raczej na rozróżnieniu poszczególnych elementów programu komputerowego i wyznaczeniu w związku z tym zakresu ochrony autorskoprawnej¹⁷. Niemniej jednak we wspomnianym już orzeczeniu Naczelnego Sądu Administracyjnego, Ośr. Zam. w Łodzi, z dnia 5 lipca 2001 r.¹⁸ wyraźnie odróżniono programy komputerowe od utworów literackich, utworów artystycznych czy prac naukowych. Sądy administracyjne wskazały także, że program komputerowy nie jest rzeczą¹⁹. W praktyce orzeczniczej sądy sięgają często po definicje formułowane przez przedstawicieli doktryny bądź też posiłkują się wykładnią projektów prawodawczych. Sąd Okręgowy we Wrocławiu w wyroku z dnia 30 kwietnia 2013 r. (sygn. I C 926/08) sięgnął do definicji programu komputerowego ujętej w projekcie dyrektywy nr 91/250/EWG z dnia 14 maja 1991 r. w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych. Komisja Europejska wskazała tam, że pojęcie to określa zbiór instrukcji, które mają na celu sprawienie, by dany system przetwarzania danych, zwany komputerem, mógł spełniać swe funkcje. Wskazuje również, że na obecnym etapie rozwoju techniki pod pojęciem programu należy rozumieć wyrażenie w jakiegokolwiek formie, w jakimkolwiek języku, w formie jakiegokolwiek zapisu lub kodu zbioru instrukcji mających na celu umożliwienie komputerowi wypełnienie szczególnego zadania lub szczególnej funkcji²⁰. Z kolei Sąd Okręgowy w Łodzi w uzasadnieniu wyroku z dnia 7 marca 2014 r., budując pojęcie programu komputerowego, powołał się na definicję wprowadzoną w prawie USA²¹.

Na gruncie prawa patentowego Konwencja o udzielaniu patentów europejskich z dnia 5 października 1973 r. posługuje się pojęciem programu komputerowego, jednakże polska ustawa p.w.p. z dnia 30 czerwca 2000 r. wprowadza

¹⁷ Elementy konstrukcyjne programu komputerowego przedstawia: K. Golat, R. Golat, *Prawo komputerowe (zagadnienia podstawowe)*, Warszawa 1998.

¹⁸ Sygn. I SA/Łd 728/99.

¹⁹ Tak Wojewódzki Sąd Administracyjny w Łodzi w uzasadnieniu wyroku z dnia 5 maja 2009 r., sygn. I SA/Łd 68/09, Legalis 217803.

²⁰ Orzeczenie dostępne na stronie www.orzeczenia.ms.gov.pl (dostęp: 3.11.2016).

²¹ Sąd Okręgowy w Łodzi w uzasadnieniu wyroku z dnia 7 marca 2014 r. (sygn. I C 566/12) stwierdził, że „program komputerowy to wyrażony w postaci słownej ciąg instrukcji możliwy do odczytania przez komputer, prowadzący do modyfikacji jej stanu. Jest to zestaw instrukcji lub rozkazów, przeznaczonych do użycia bezpośrednio lub pośrednio w komputerze w celu osiągnięcia danego rezultatu (por. § 101 Copyright Law of the U.S., <http://www.copyright.gov>). Definicja budowana jest w oparciu o dwa elementy: użycie komputera i komunikowany skutek w postaci zmian wprowadzanych na jego dysku. Słowny ciąg instrukcji stanowi łącznik między programistą a maszyną cyfrową, inaczej nazywany językiem programowania”. Orzeczenie jest dostępne na stronie www.orzeczenia.ms.gov.pl (dostęp 3.11.2016).

określenie „programów do maszyn cyfrowych”. W związku z tym pojawił się pogląd sugerujący odmienną wykładnię zawartego w art. 52 ust. 2 wymienionej konwencji określenia „programów komputerowych” od wskazanych w polskim prawie własności przemysłowej w art. 28 pkt. 5 „programów do maszyn cyfrowych”²². Rozróżnienie to istotnie może budzić wątpliwości, zwłaszcza że rozpatrywane akty prawne nie zawierają definicji programu komputerowego czy też programu dla maszyn cyfrowych ani definicji komputera. Jednakże względy natury systemowej i celowościowej przemawiają za odejściem od ścisłego językowego rozróżnienia „programów komputerowych” od „programów do maszyn cyfrowych”. Orzecznictwo sądów administracyjnych także nie wypowiedziało się w kwestii tego rozróżnienia. Niemniej jednak Polski Urząd Patentowy zdefiniował program komputerowy jako przepis postępowania, akceptowany przez komputer plan działania, instruktaż umożliwiający działanie programu. Program jest realizacją algorytmu spełniającego wymogi komunikacji z komputerem. Program może przybierać formę algorytmu, schematu blokowego programu, ciągu zakodowanych informacji, jak również może być wynikiem stosowania metodologii programowania obiektowego, w której definiuje się programy za pomocą „obiektów” – elementów łączących stan (czyli dane) i zachowanie (czyli procedury)²³.

Cechy programu komputerowego

Na gruncie prawa autorskiego próby doprecyzowania programu komputerowego należy podejmować w odniesieniu do przepisu art. 74 w zw. z art. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Program komputerowy, na kanwie obecnie obowiązującej ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, należy rozumieć jako zbiór instrukcji przeznaczonych do wykonywania na komputerze celem osiągnięcia określonego rezultatu, stanowiący przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci (art. 74 w zw. z art. 1 ustawy). Jedynie spełniający wymienione cechy

²² A. Stuglik podaje, że programy do maszyn cyfrowych stanowią pojęcie węższe od programów komputerowych, a także sugeruje możliwość patentowania programów do komputerów analogowych i hybrydowych jako niewymienionych w przepisie art. 28 p.w.p. Zob. *idem*, *Ochrona produktów informatycznych w prawie własności przemysłowej*, „Palestra” 2004, nr 9–10.

²³ Tak w uzasadnieniu wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 10 czerwca 2009 r., sygn. VI SA/Wa 2566/08, niepubl.

indywidualności, oryginalności oraz ustalenia utworu będzie objęty ochroną prawa autorskiego. Co ciekawe, na konieczność spełnienia tych niezbędnych przesłanek utworu przez program komputerowy judykatura wskazywała już pod rządami poprzedniej ustawy o prawie autorskim²⁴, która nie przewidywała uregulowań dotyczących programów komputerowych. W szeroko komentowanym wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 29 stycznia 1993 r.²⁵ podano, że „Oprogramowanie komputerowe może być traktowane jako utwór o charakterze naukowym lub literackim (art. 1 ust. 1 prawa autorskiego z 1952 r.), jeżeli posiada ono cechę oryginalności twórczej, spełnia przewidziany przez ustawę wymóg odpowiedniego ustalenia (*verba legis*: «ustalony w jakiegokolwiek postaci») i zawiera elementy indywidualizujące twórcę programu”. Natomiast w głosie do wskazanego orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Gdańsku J. Barta i R. Markiewicz wskazali, że przyznając programowi status utworu w rozumieniu prawa autorskiego, głosowane orzeczenie stara się też określić cechy, jakie powinien on spełniać, by mógł korzystać z autorskoprawnej ochrony. Chodzi tu o niepodlegający wątpliwościom wymóg ustalenia programu oraz o cechę twórczości, która w orzeczeniu tym ujęta została w szczególny sposób²⁶.

Również w obowiązującym stanie prawnym program komputerowy w prawie autorskim musi cechować się indywidualnością i stanowić utwór oryginalny, będący wytworem procesu intelektualnego programisty i jego zdolności kreatywnych, wynikać z działalności twórczej. Oryginalność najczęściej jest utożsamiana z cechą działalności twórczej. Działalność twórcza stanowi przejaw takiego działania, które choćby w minimalnym stopniu odróżnia się od innych rezultatów takiego samego działania, a zatem posiada cechę nowości, której stopień jednakże nie ma znaczenia. Powinna to jednak być nowość obiektywna, z którą mamy do czynienia, gdy utwór różni się od dóbr niematerialnych, będących częścią dorobku kulturalnego, nie zaś nowość w sensie subiektywnym, zasadzająca się na przekonaniu autora o nowości własnego dzieła²⁷. Treść programu komputerowego nie może mieć jedynie charakteru pracy odtwórczej, polegającej na powielaniu w linijkach programu standardowych rozwiązań problemów. Utwór

²⁴ Ustawa o prawie autorskim z dnia 10 lipca 1952 r., Dz. U. z 1952 r., nr 34, poz. 234, ze zm.

²⁵ Sygn. AGCr 369/92, OSA 1993/6/43.

²⁶ LEX nr 5561.

²⁷ A. Niewęglowski, M. Późniak-Niedzielska, w: *System prawa prywatnego*, red. Z. Radwański, t. 13: *Prawo autorskie*, red. J. Barta, Warszawa 2013, s. 9–11.

– program komputerowy powinien mieć także charakter indywidualny, tzn. być połączony z określoną osobą, twórcą, w sposób uzasadniający węzeł autorstwa²⁸.

Program komputerowy, aby spełniać cechy utworu, powinien być również ustalony. Ustalenie programu komputerowego polega na jego uzewnętrznieniu w jakiegokolwiek postaci umożliwiającej jego percepcję przez osoby inne niż twórca²⁹. Jednakże przyznanie ochrony programowi komputerowemu nie zależy od jego utrwalenia, dlatego możliwe jest także ustalenie programu w pamięci operacyjnej komputera RAM (*Random Access Memory* – pamięć o swobodnym dostępie) czy też w formie prezentacji ustnej programu³⁰. Jak wskazał Sąd Apelacyjny w Poznaniu w uzasadnieniu wyroku z dnia 28 sierpnia 2009 r.³¹: „Dla ustalenia utworu wystarczające jest jego wyrażenie w jakiegokolwiek postaci, także ustnej, jednakże na tyle określonej, żeby umożliwiła jego percepcję przez inne osoby niż twórca”. Dla ustalenia znaczenie ma potencjalna możliwość zapoznania się z programem komputerowym³², nie wystarczy ustalenie programu komputerowego w umyśle programisty³³. Myśl ludzka, choćby nawet oryginalna, nie wystarcza, by stała się przedmiotem ochrony prawnej, lecz musi być uzewnętrzniona w postaci ustalającej jej treść i formę³⁴. Zgodnie z punktem 7 preambuły dyrektywy

²⁸ *Ibidem* s. 9. Sąd Najwyższy podniósł w uzasadnieniu wyroku z 6 czerwca 2014 r. (sygn. V CSK 202/13, LEX nr 1486990), że „odzwierciedlone w utworze cechy twórcy w postaci jego osobowości, czy jego piętna, powodują, że wytwór różni się od innych, podobnych, wytworów intelektualnych, a w konsekwencji, że twórczość ma cechę indywidualności przewidzianą w art. 1 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Stwierdzenie piętna osobowości oznacza zarazem i oceniany wytwór powstał w wyniku procesu intelektualnego, który nie miał charakteru jedynie odtwórczego, bądź technicznego, ani nie był rezultatem z góry obranych założeń funkcjonalnych danego przedmiotu, w trakcie którego autor miał swobodę w wyborze określonych koncepcji, a wynik jego pracy różni się od innych wytworów funkcjonujących w domenie publicznej”.

²⁹ Tak J. Barta, M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Ćwiakalski, R. Markiewicz, E. Traple, *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, Warszawa 2001, s. 74; J. Sieńczyło-Chlabicz, *Prawo własności intelektualnej*, Warszawa 2013, s. 46.

³⁰ Tak A. Nowicka, *Prawnoautorska i patentowa ochrona programów komputerowych*, Warszawa 1995, s. 112; *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Zarys wykładu*, red. M. Późniak-Niedzielska, Bydgoszcz–Warszawa–Lublin 2007, s. 149; K. Gołat, R. Gołat, *Prawo komputerowe (zagadnienia podstawowe)*, Warszawa 1998, s. 33.

³¹ Sygn. I ACa 309/09, niepubl.

³² Tak W. Machała, *Utwór jako przedmiot prawa autorskiego*, Warszawa 2013, s. 187; E. Ferenc-Szydelko, J. Szyjewska-Bagińska, A. Drzewiecki, K. Gienas, S. Tomczyk, *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 14.

³³ Odmiennie: M. Byrska, *Program komputerowy w nowym prawie autorskim*, „Państwo i Prawo” 1994, z. 11, s. 48.

³⁴ Tak w uzasadnieniu wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 4 marca 2014 r., sygn. I ACa 1223/13, www.orzeczenia.ms.gov.pl (dostęp 3.11.2016).

nr 2009/24/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. pojęcie „program komputerowy” obejmuje program w jakiejkolwiek formie, a także przygotowawcze prace projektowe prowadzące do rozwoju programu komputerowego, z zastrzeżeniem, że charakter prac przygotowawczych jest taki, iż program komputerowy może korzystać z nich na późniejszym etapie. W rezultacie dokumentacja techniczna lub jej część wyrażająca program korzysta z ochrony prawa autorskiego, natomiast dokumentacja niewyrażająca programu komputerowego, lecz jedynie z nim powiązana, nie będzie objęta ochroną przyznaną utworom³⁵. Ponadto dokumentacja projektowa może podlegać ochronie prawa autorskiego, jednakże nie powinna być ona *a priori* poddawana reżimowi ochrony przewidzianemu dla programów komputerowych. Ochrona ta winna ograniczać się do takich postaci dokumentacji projektowej, z której można odtworzyć treść programu komputerowego³⁶. Pogląd ten potwierdził Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 15 listopada 2012 r.³⁷ Wymóg ustalenia programu nie oznacza, że musi on być ukończony (art. 1 ust. 3 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych). Ochronie prawnoautorskiej będzie podlegać również część programu komputerowego, jednakże musi cechować się indywidualnością i stanowić wynik działalności twórczej programisty. Niemniej jednak co do zasady waloru takiego nie można przypisać poszczególnej linijce czy komendzie programu ze względu na brak wkładu twórczego. Wskazuje na to pośrednio uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 23 grudnia 2014 r.³⁸

Elementy programu komputerowego

Nie każdy element programu komputerowego podlega ochronie prawnoautorskiej. Przepis art. 74 ust. 2 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, zd. drugie, stanowi wprost, że idee i zasady będące podstawą jakiegokolwiek ele-

³⁵ Tak A. Szewc, *Ochrona dokumentacji programu komputerowego*, „Rzeczpospolita” PCD 1996, nr 7, s. 26; zob. także K. Gienas, *Uwagi o ochronie „utworów technicznych”*, „Monitor Prawniczy” 2009, nr 7.

³⁶ Tak *Prawo internetu*, red. P. Podrecki, Warszawa 2004, s. 371.

³⁷ Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 15 listopada 2012 r. (sygn. V CSK 545/11, LEX nr 1276237) podał: „Same rozwiązania techniczne nie stanowią przedmiotu ochrony prawa autorskiego. Przedmiotem tej ochrony może natomiast być dokumentacja techniczna. Wspomniana dokumentacja, aby została uznana za utwór w rozumieniu art. 1 ust. 1 u.p.a.p.p., musi spełniać wymagania przewidziane w tym przepisie”.

³⁸ Sąd Apelacyjny w Warszawie z 23 grudnia 2014 r. (sygn. ACa 703/14, LEX nr 1768748) wskazał, że „Krótkie jednostki słowne, takie jak zdania, ich części, czy też pojedyncze słowa, nie podlegają generalnie ochronie prawnoautorskiej”.

mentu programu komputerowego, w tym podstawą łączy, nie podlegają ochronie. Oznacza to, że ochroną prawną nie będą obejmowane wszystkie elementy programu komputerowego³⁹. W praktyce jednak wyznaczenie granicy między podlegającą ochronie treścią programu komputerowego a pozbawionymi tej ochrony ideami i zasadami jest niezwykle trudne i w praktyce spoczywa na barkach judykatury. W kwestii funkcji programu komputerowego wypowiedział się Sąd Apelacyjny w Poznaniu w uzasadnieniu wyroku z dnia 4 stycznia 1995 r.⁴⁰, odmawiając tym elementom szczególnej ochrony zagwarantowanej programom komputerowym⁴¹. We wspomnianym już orzeczeniu Sądu Okręgowego w Wrocławiu z dnia 30 kwietnia 2013 r.⁴² wskazano, że „program komputerowy nie może być utożsamiany ze spełnianą przezeń funkcją. Nie można powoływać się na brak oryginalności programu, który funkcjonalnie jest identyczny z innym. Prawo autorskie chroni bowiem formę utworu, a nie spełniane przez nią funkcje. Jedną z podstawowych zasad prawa autorskiego jest ochrona formy utworu, a nie idei w nim wyrażonych. Następnie Sąd Okręgowy podał, iż „W pewnym uproszczeniu można więc stwierdzić, że w ramach prawa autorskiego ochronie podlega postrzegalny zmysłowo ciąg instrukcji w określonym języku programowania, konkretny kształt, w jakim programista rozwiązał dany problem informatyczny. Poza zakresem ochrony pozostaną natomiast realizowane funkcje, metody obróbki danych, ich zapisu czy sposób dokonywania określonych obliczeń jak i graficzne interfejsy”⁴³. Oceniając poszczególne stany faktyczne, sądy polskie kierują się zasadniczo poglądami wyrażanymi przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości. W uzasadnieniu wyroku z 2 maja 2012 r. TS wskazał wyraźnie, że ochronie prawa autorskiego nie pod-

³⁹ Jak wskazał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 4 marca 2002 r. (sygn. V CKN 750/00, LEX nr 564851): „Przyznanie danemu utworowi ochrony prawno-autorskiej, nie oznacza, iż ochroną tą objęte są wszystkie jego elementy. Element utworu, aby podlegał ochronie prawno-autorskiej, musi także spełniać kryterium oryginalności”.

⁴⁰ Sygn. I ACr 422/94.

⁴¹ Sąd Apelacyjny w Poznaniu w uzasadnieniu wyroku z dnia 4 stycznia 1995 r. (sygn. I ACr 422/94, LEX nr 62604) stwierdził, że „Podobieństwo w zakresie samej funkcji programów nie może być dostateczną podstawą naruszenia Prawa autorskiego. Aby doszło do naruszenia Prawa autorskiego, podobieństwo porównywanych utworów musi być innego rodzaju, niż podobieństwo wynikające ze sposobu przedstawienia zadania oraz kontynuacji i rozwijania ogólnie znanych danych”.

⁴² Sygn. I C 926/08.

⁴³ Zob. przypis nr 17. Wyrok Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 30 kwietnia 2013 r. (sygn. I C 926/08) pozostaje w zgodzie z linią orzecniczą Sądu Najwyższego, który w wyroku z dnia 24 listopada 1978 r. (sygn. I CR 185/78) stwierdził m.in.: „sama idea dzieła naukowego stanowiąca jego istotną treść nie jest objęta ochroną autorsko-prawną i należy do tzw. elementów wolnych utworu. Ochronie podlega natomiast forma uzewnętrznienia tej idei w utworze naukowym”.

lega zbiór funkcji, język programowania ani format plików danych używanych w ramach programu komputerowego w celu korzystania z pewnych jego funkcji⁴⁴. We wskazanym orzeczeniu TS argumentował, że przyjęcie, iż funkcja programu komputerowego mogłaby być chroniona jako taka, oznaczałoby umożliwienie monopolizowania koncepcji kosztem postępu technicznego i rozwoju przemysłowego. Jednakże język programowania i format plików danych mogą korzystać, jako utwory, z ochrony przewidzianej prawem autorskim na mocy dyrektywy nr 2001/29 z dnia 22 maja 2001 r.⁴⁵, jeżeli stanowią one wyraz własnej twórczości intelektualnej ich autora. Również łączy nie podlegają ochronie prawa autorskiego przewidzianej dla programów komputerowych. Umożliwiają one komunikację pomiędzy programem komputerowym a użytkownikiem i wykorzystanie właściwości programu. Uwypuklił to Trybunał Sprawiedliwości w uzasadnieniu wyroku z dnia 22 grudnia 2010 r.⁴⁶. Nie ulega żadnej wątpliwości, że program komputerowy, jako dobro o charakterze niematerialnym, nie może być utożsamiany z nośnikiem, na którym został ucieleśniony (*corpus mechanicum*). Tego rodzaju nośniki (wydruki, płyty kompaktowe, dyski twarde komputera) nie podlegają reżimowi ochrony przewidzianemu dla programów komputerowych w prawie autorskim, co potwierdził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 15 listopada 2012 r.⁴⁷

Podsumowanie

Programy komputerowe odgrywają obecnie coraz większą rolę jako przedmioty obrotu gospodarczego, nie sposób również przeoczyć ich wpływu na życie społeczeństwa, skoro niemalże każdy stał się ich użytkownikiem. W rezultacie zostały one

⁴⁴ SAS Institute Inc. v. World Programming Ltd (orzeczenie wstępne), sygn. akt C-406/10, ZOTSiS 2012/5-/I-..., LEX nr 1143218.

⁴⁵ Dyrektywa nr 2001/29 w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym z dnia 22 maja 2001 r., Dz. Urz. UE L 2001, nr 167, s. 10.

⁴⁶ Trybunał Sprawiedliwości w uzasadnieniu wyroku z dnia 22 grudnia 2010 r. (sygn. C-393/09) w sprawie Bezpečnostní softwarová asociace – Svaz softwarové ochrany v. Ministerstvo kultury (orzeczenie wstępne; ZOTSiS 2010/12C-/I-13971-14008...) wskazał, że „Graficzny interfejs użytkownika nie stanowi formy wyrażenia programu komputerowego w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy 91/250 w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych i nie może korzystać z ochrony przyznanej w prawie autorskim programom komputerowym na podstawie tej dyrektywy”.

⁴⁷ Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 15 listopada 2012 r. (sygn. V CSK 545/11, LEX nr 1276237) wskazał, że „Ochrona prawnoautorska nie obejmuje przedmiotu, na którym utwór został utrwalony (*corpus mechanicum*)”.

także dostrzeżone przez ustawodawcę tak na gruncie uregulowań europejskiego, jak i krajowego prawa własności intelektualnej. Niemniej jednak orzecznictwo organów ochrony prawnej zachowuje na razie daleko idącą powściągliwość w formułowaniu ocen odnośnie do pojęcia i charakteru prawnego tych dóbr niematerialnych⁴⁸.

Literatura

- Brzozowska M., *Prawo autorskie w administracji publicznej*, Wrocław 2010.
- Filipowicz T., *Zasada równego traktowania wykonawców w zamówieniach publicznych dotyczących technologii informatycznych*, Warszawa 2015.
- Flisak D., *Utwór multimedialny w prawie autorskim*, Warszawa 2008.
- Gierszewski W., *Ochrona programu komputerowego i jego eksploatacja w przedsiębiorstwie*, www.web.gov.pl/e-punkt_pr_aut_i_dobra_osobiste/308_1021.html (dostęp 9.09.2016).
- Golat R., *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Warszawa 2010.
- Kurczab D., *Rozumienie pojęcia „program komputerowy” przez sądy. Analiza na przykładzie wyroków sądów polskich i ETS*, w: *Sądowe stosowanie prawa*, Katowice 2014, s. 133.

⁴⁸ Aktualnie obowiązujące prawo autorskie odróżnia programy komputerowe od utworów literackich, choć i jednym, i drugim przysługuje ochrona wynikająca z prawa autorskiego, a zakres tej ochrony jest – co do zasady – identyczny (z pewnymi odrębnościami wynikającymi z przepisów dotyczących programów komputerowych). Tak R. Golat, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Warszawa 2010, s. 69. Jednakże w okresie kształtowania się poglądów na temat charakteru programów komputerowych np. Wyższy Sąd Krajowy w Karlsruhe w wyroku z dnia 9 lutego 1983 r. uznał programy komputerowe za podlegające ochronie prawa autorskiego jako dzieła piśmiennicze względnie jako utwory naukowe lub techniczne (GRUR 1983, z. 6, s. 300 i n.). Także w pierwszych ustawach obejmujących programy komputerowe ochroną prawa autorskiego były one zaliczane bądź do dzieł literackich, piśmienniczych (*literary works, Schriftwerke*), bądź wymieniane jako odrębna kategoria utworów. Tak Z. Okoń, w: *Prawo internetu*, red. P. Podrecki, Warszawa 2004, s. 369. Z kolei brak definicji legalnej programu komputerowego został oceniony pozytywnie przez większość ekspertów prawa autorskiego, a to z uwagi na szybki rozwój informatyki, komputeryzacji i technik programowania, które mogą prowadzić do dezaktualizacji jakiegokolwiek precyzyjnie czy ogólnie zbudowanej definicji. Tak A. Nowicka, *Prawnoautorska i patentowa ochrona programów komputerowych*, Warszawa 1995, s. 6, 64–65; K. Gienas, w: *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. D. Flisak, Warszawa 2015, s. 5, 478; *Prawo internetu*, red. P. Podrecki, Warszawa 2004, s. 368; D. Kurczab, *Rozumienie pojęcia „program komputerowy” przez sądy. Analiza na przykładzie wyroków sądów polskich i ETS*, w: *Sądowe stosowanie prawa*, Katowice 2014, s. 133; D. Flisak, *Utwór multimedialny w prawie autorskim*, Warszawa 2008, s. 81, T. Filipowicz, *Zasada równego traktowania wykonawców w zamówieniach publicznych dotyczących technologii informatycznych*, Warszawa 2015; M. Brzozowska, *Prawo autorskie w administracji publicznej*, Wrocław 2010, s. 15; I. Matusiak, w: P. Ślęzak, *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 491; W. Gierszewski, *Ochrona programu komputerowego i jego eksploatacja w przedsiębiorstwie*, www.web.gov.pl/e-punkt_pr_aut_i_dobra_osobiste/308_1021.html (dostęp 9.09.2016).

Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz, red. D. Flisak, Warszawa 2015.

Ślęzak P., *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, Warszawa 2017.

THE COMPUTER PROGRAM IN THE LIGHT OF THE CASE LAW

Summary

The rapid development of computing has come at the second half of 20th century. Back in the last century, we can see specific rules about computer programs. From this is born the need of a balanced position of jurisprudence about computer programs. Also in Poland in the 90's we can see the regulations about computer program. This article describes regulations in the area of computer programs.

Keywords: computer, computer program, judgment, case law, copyright, creation, creativeness